

დიმიტრი ტოკუშევი

ბულგარეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში არსებული განსხვავებული და თანმხვედრი აზრები¹

დიმიტრი ტოკუშევი

*ბულგარეთის რესპუბლიკის საკონსტიტუციო სასამართლოს
მოსამართლე, დოქტორი, პროფესორი.*

ბულგარეთის რესპუბლიკის ძირითადი კანონისა და „საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ კანონის თანახმად, საკონსტიტუციო სასამართლო უზრუნველყოფს კონსტიტუციის უზენაესობას. ამ ორი ნორმატიული დოკუმენტის გარდა, სასამართლოს მოწყობა და საქმიანობის წესი რეგულირდება საკონსტიტუციო სასამართლოს რეგლამენტით.

ბულგარეთის რესპუბლიკის საკონსტიტუციო სასამართლო 12 მოსამართლისგან შედგება. ოთხ მათგანს ნიშნავს რესპუბლიკის პრეზიდენტი, ოთხ-ოთხს კი ირჩევენ სახალხო კრება და სასამართლო ხელისუფლების წარმომადგენლები ცხრა წლის ვადით. მისი ამოქმედება შესაძლებელია პარლამენტის შემადგენლობის სულ მცირე 1/5-ის, პრეზიდენტის, მინისტრთა საბჭოს, უზენაესი საკასაციო სასამართლოს, უზენაესი ადმინისტრაციული სასამართლოს და ქვეყნის გენერალური პროკურორის ინიციატივით (ბულგარეთის კონსტიტუცია, მუხლი 150).

საკონსტიტუციო სასამართლოს სხდომები ტარდება, თუ მათ ესწრება სასამართლოს წევრთა 2/3, ანუ რვა მოსამართლე (კანონი „საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“, მე-15 მუხლი). იმ შემთხვევაში, როდესაც საქმე პრეზიდენტის ან ვიცე-პრეზიდენტის წინააღმდეგ არსებულ ბრალდებას ეხება, „საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ კანონი ითვა-

¹ მოხსენება მომზადდა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ორგანიზებული შავი ზღვის რეგიონული კონფერენციისთვის თემაზე: განსხვავებული და თანმხვედრი მოსაზრებების მნიშვნელობა სასამართლო მეთვალყურეობის განვითარებისთვის. კონფერენცია ჩატარდა ევროპის საბჭოს ვენეციის კომისიასა და გერმანიის ტექნიკური თანამშრომლობის საზოგადოებასთან თანამშრომლობით საქართველოში, ქალაქ ბათუმში, 2010 წლის 17-18 სექტემბერს.

ლისწინებს, რომ კვორუმს სასამართლოს შემადგენლობის 3/4, ანუ ცხრა მოსამართლე უნდა შეადგენდეს (24-ე მუხლის პირველი პუნქტი).

კონსტიტუციის 152-ე მუხლის პირველი პუნქტის მიხედვით, გადაწყვეტილებებისა და განჩინებების/დადგენილებების გამოტანა ხდება უმრავლესობის მიერ, რომელიც ყველა მოსამართლის ნახევარზე მეტს შეადგენს, ანუ საჭიროა, სულ მცირე, შვიდი მოსამართლის ერთსულოვანი აზრი. ერთადერთხელ ისეთი გადაწყვეტილებების მიღებისას, რომლებიც მოსამართლისთვის ხელშეუხებლობის სტატუსის ჩამორთმევასა და საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრის მიერ მასზე დაკისრებული ფუნქციების შესრულების ფაქტობრივ შეუძლებლობას ეხება, აუცილებელია უმრავლესობა ყველა მოსამართლის 2/3-ის შემადგენლობით, ანუ რვა მოსამართლე.

როდესაც კონსტიტუციაში „საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ კანონსა და საკონსტიტუციო სასამართლოს რეგლამენტში უმრავლესობაზეა საუბარი, მხედველობაშია ერთსულოვნად გამოთქმული მოსაზრება იმ შვიდი ან რვა მოსამართლისა, რომლებიც კონკრეტული საქმის დასაშვებობის საკითხს წყვეტენ დადგენილებით ან განჩინებით.

რიგ შემთხვევებში შეუძლებელია ასეთი უმრავლესობის მიღწევა. მაგალითად, თუკი საქმის განხილვაში 11 საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლე იღებს მონაწილეობას და კონკრეტული მოსაზრების მხარდაჭერა მხოლოდ ხუთმა ან ექვსმა მათგანმა გამოხატა, ხოლო დანარჩენები წინააღმდეგ წავიდნენ – ასეთი შემთხვევები ყოფილა ბულგარეთის სასამართლო პრაქტიკაში – არ შეიძლება საკონსტიტუციო სასამართლოში შეტანილი განცხადების არც მიღებულად და არც უარყოფილად ცნობა, რადგან არ არსებობს კანონით დადგენილი უმრავლესობა 7 ან 8 მოსამართლის სახით, რომლებიც დააკმაყოფილებდნენ ან არ დააკმაყოფილებდნენ განაცხადის მოთხოვნას.

საკონსტიტუციო სასამართლო ახორციელებს თავის უფლებამოსილებებს და ასრულებს თავის ფუნქციებს მხოლოდ იმ შემთხვევებში, როცა არსებობს უმრავლესობა კონსტიტუციის 149-ე მუხლის 1-8 პარაგრაფების მიხედვით, დასაშვები საკითხების განხილვისას, ძირითადი კანონის 150-ე მუხლის პირველი პარაგრაფით გათვალისწინებული რომელიმე უწყების მიერ სასამართლოსთვის მიმართვის შემდეგ.

ძირითადი კანონის 149-ე მუხლის მიხედვით, საკონსტიტუციო სასამართლოს გამოაქვს კონსტიტუციის სავალდებულო განმარტება, გამოაქვს გადაწყვეტილებები სახალხო კრების მიერ მიღებული კანონებისა და აქტების, ასევე პრეზიდენტის აქტების არაკონსტიტუციურობისა და კონსტიტუციურობის შესახებ, საერთაშორისო ხელშეკრულებების ბულგარეთის კონსტიტუციასთან შესაბამობის შესახებ ეროვნულ ასამბლეაში მათ რატიფიცირებამდე; საკონსტიტუციო სასამართლო ასევე წყვეტს საკითხს შიდასახელმწიფოებრივი კანონების შესაბამისობის შესახებ საერთაშორისო სამართლითა და იმ საერთაშორისო ხელშეკრულებებით საყოველთაოდ აღიარებულ ნორმებთან, რომლებშიც ბულგარეთი ხელშემკვრელ მხარეს წარმოადგენს; განიხილავს დავებს პოლიტიკური პარტიებისა და გაერთიანებების კონსტიტუციურობის საკითხზე; განიხილავს პრეზიდენტის, ვიცე-პრეზიდენტისა და ეროვნული ასამბლეის წევრის არჩევნების სამართლიანად ჩატარებასთან დაკავშირებულ დავებს; წყვეტს სახალხო კრებას, პრეზიდენტსა და მინისტრთა საბჭოს შორის არსებულ დავას მათ

კომპეტენციასთან დაკავშირებით, ასევე ადგილობრივი მმართველობის ორგანოებსა და ცენტრალურ აღმასრულებელ ორგანოებს შორის დავებს. ყველა ამ საკითხზე გადაწყვეტილება ღია კენჭისყრის რეჟიმით მიიღება.

იმ შემთხვევაში, როდესაც საკონსტიტუციო სასამართლომ გადაწყვეტილება სახალხო კრების მიერ პრეზიდენტის ან ვიცე-პრეზიდენტის წინააღმდეგ აღძრულ საქმეზე ან საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლის ხელშეუხებლობის ჩამორთმევაზე უნდა გამოიტანოს, მაშინ გადაწყვეტილების გამოტანა ფარული კენჭისყრით ხდება („საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ კანონი, 24-ე მუხლის მე-3 პუნქტი და 25-ე მუხლის მე-2 პუნქტი). ასეთ შემთხვევებში გადაწყვეტილებებზე განსაკუთრებული აზრის ჩამოყალიბება და ხელმოწერა დაუშვებელია (საკონსტიტუციო სასამართლოს რეგლამენტის 32-ე მუხლის მე-4 პუნქტი).

პრობლემები განსხვავებული და თანმხვედრი აზრების გარშემო მაშინ ჩნდება, როცა საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება ან განჩინება/დადგენილება ღია კენჭისყრის რეჟიმში გამოაქვს.

მოკლე ანალიზი გვიჩვენებს, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს კონსტიტუციასთან შესაბამისობაში მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეუძლია თავისი უფლებამოსილებების და დაკისრებული ფუნქციების განხორციელება, როდესაც ის უმრავლესობის აზრის მოპოვებას შეძლებს გადასაწყვეტ საკითხთან დაკავშირებით. ეს ასევე ეხება კონსტიტუციის 150-ე მუხლის პირველი პუნქტით გათვალისწინებული ნებისმიერი უფლებამოსილი ორგანოს მიერ წარდგენილი სარჩელის დასაშვებობაზე გამოსატან განჩინებას. ბულგარეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა აჩვენებს, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გამოტანისას დამაჯერებელი უმრავლესობის მიღწევის ერთ-ერთი დამაბრკოლებელი ფაქტორი განსხვავებული აზრების დიდი რაოდენობაა, რაც, არც თუ ისე იშვიათად, ხელს უშლის საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების გამოტანაში.

ბულგარეთის რესპუბლიკის კონსტიტუცია და „საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ კანონი განსხვავებულ და თანმხვედრ აზრებთან დაკავშირებით არ ითვალისწინებენ რაიმე განსაკუთრებულ ნორმატივებსა თუ სტანდარტებს, არც იმის შესაძლებლობაა გათვალისწინებული, რომ მოსამართლე თავის აზრზე დარჩეს. ერთადერთი, სადაც განსხვავებული და თანმხვედრი აზრების საკითხი, მართალია, ლაკონურად, მაგრამ საკმაოდ ბუნდოვნად არის დარეგულირებული, არის სასამართლოს რეგლამენტი. 22-ე მუხლის მე-3 პუნქტის მიხედვით, „იმ მოსამართლეებს, რომლებიც არ ეთანხმებიან მიღებულ გადაწყვეტილებას ან განჩინება/დადგენილებას, რომლის მიხედვითაც ხდება საჩივრის უკუგდება, შეუძლიათ დაამატონ მას განსაკუთრებული აზრი, რომელიც აუცილებლად წერილობით უნდა იყოს გადმოცემული“. მე-5 პუნქტის მიხედვით კი: „ნებისმიერ მოსამართლეს, საკონსტიტუციო სასამართლოს აქტთან დაკავშირებით, შეუძლია საკუთარი თვალსაზრისის წერილობით გადმოცემა“. ამასთან, 33-ე მუხლის პირველი პუნქტი დეტალურად ადგენს, რომ „საკონსტიტუციო სასამართლოს დადგენილება მის მოტივებთან, განსაკუთრებულ აზრსა და თვალსაზრისთან ერთად უნდა გამოქვეყნდეს „Държавен вестник“-ში მისი მიღებიდან ხუთი დღის ვადაში“. ამის შემდეგ ისინი საჯაროდ უნდა გამოქვეყნდეს.

დებულებაში მითითებული არ არის სხვაობა „განსაკუთრებულ აზრსა“ და „წერილობით გადმოცემულ ინდივიდუალურ თვალსაზრისს“ შორის. თუმცა, ასე თუ ისე, ამ ორ გაგებას შეიძლება მოეძებნოს განსაზღვრება. საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლის განსაკუთრებულ აზრს ერთპიროვნული ან კოლექტიური აქტების თვისება აქვს, რომელიც თან ერთვის კონკრეტული საქმის შესახებ გადაწყვეტილებას. ნებისმიერი მოსამართლე თავისუფალია, სხდომის ჩატარებისას, საკუთარი შეხედულებით და შინაგან რწმენაზე დაყრდნობით, ხმა მისცეს იმ დადგენილების სასარგებლოდ თუ საწინააღმდეგოდ, რომელიც უმრავლესობის მიერ მიიღება. ბულგარეთის საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის განსაკუთრებული აზრი უმრავლესობის მიერ მხარადჭერილი თვალსაზრისის საპირისპირო მოსაზრებას გამოხატავს. ის მოსამართლე, რომელიც მიღებული დადგენილების ან გადაწყვეტილების წინააღმდეგ გამოდის, ვალდებულია, წერილობითი ფორმით წარმოადგინოს ის მოტივები, რომელთა გამოც არ იწონებს სასამართლოს შესაბამის აქტს, ოღონდ იმ შემთხვევაში, როდესაც დადგენილების ან გადაწყვეტილების მიღება ღია კენჭისყრით ხდება. საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეების თვალსაზრისი წარმოადგენს ერთპიროვნულ ან შესაძლო აქტებს, რომლებიც თან ერთვის საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებას იმ შემთხვევაში, როცა მოსამართლეები მხარს უჭერენ უმრავლესობის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას, მაგრამ მიაჩნიათ, რომ დადგენილი დისპოზიტივის დასაბუთებისთვის შესაძლებელია დამატებითი, უმრავლესობის მიერ მიღებული მოტივებისგან განსხვავებული მოსაზრებების წარმოჩენა.

განსაკუთრებული აზრის წერილობითი სახით გაფორმება აუცილებელია. ბულგარეთის კანონმდებლობის თანახმად, მისი გამოქვეყნება მიღებულ გადაწყვეტილებასთან ერთად ხდება. ბულგარეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს ჩამოყალიბების პირველ წლებში საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლე თითქმის ყველა საქმეზე განსაკუთრებული აზრით გამოდიოდა, რაც ბუნებრივ მოვლენად მიაჩნდათ. თეორიულად ეს გამართლებულია – ურთიერთსაპირისპირო აზრები ნაყოფიერ ნიადაგს ქმნის დოქტრინული ხასიათის დებატებისთვის და გარკვეულწილად ამდიდრებს კიდევ საკონსტიტუციო სამართლის თეორიას. სამწუხაროდ, ბულგარეთში არსებული ვითარება დადებითი მიმართულებით არ ვითარდება და განსაკუთრებული აზრი პრაქტიკულ საზოგადოებრივ მიზანს ვერ აღწევს.

ნაწილობრივ, განსაკუთრებული აზრი, პროფესორ ჟივკო სტალევის (ბულგარეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს ყოფილი თავმჯდომარე) აზრით, არაკორექტული და მიუღებელი სახით ფორმულირდება. უკვე ფეხმოკიდებული პრაქტიკა უჩვენებს, რომ ფაქტობრივად განსაკუთრებული აზრი კონკრეტულ საქმეზე უმრავლესობის თვალსაზრისთან დაკავშირებულ დისკუსიას წარმოადგენს, რასაც საკონსტიტუციო სასამართლოში შეტანილი სასარჩელო მოთხოვნის პასუხის გაცემის შემუშავებისკენ არ მივყავართ. უპრიანი იქნებოდა განსაკუთრებული აზრის იმგვარად ფორმულირება, რომ იგი წარმოდგენილი ყოფილიყო საქმეზე დადგენილების სახით, რასაც მისი ავტორი გამოიტანდა, თუკი იგი ერთადერთი მოსამართლის სახით განიხილავდა მოცემულ საქმეს. უმრავლესობის აზრთან გამართული პოლემიკა ზიანს აყენებს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრესტიჟს და მის ავტორიტეტს. ამიტომაც კარგი იქნება, თუკი ამის თავიდან აცილება მოხდება. ხანდახან, მედიის დამსახურებით, საზოგადოება ინტერესდება განსაკუთრებული აზრით და არა იმ გადაწყვეტილებებით, რომლებიც უმრავლესობის მიერ მიიღება და სავალდებულოა ნებისმიერი სახელმწიფო ორგანოსთვის, იურიდიული პირისა თუ უბრალო მოქალაქისთვის. შესაძლებელია,

დადგა დრო, როდესაც საფრანგეთისა თუ იტალიის საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა უკეთ შევისწავლოთ. ამ ქვეყნებში საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეები განსაკუთრებული აზრის საჯარო გამოთქმის შესაძლებლობას მოკლებულნი არიან. თუმცა ამ ეტაპზე ბულგარეთში არ არსებობს შესაბამისი პოლიტიკური თუ სამართლებრივი სიტუაცია, რაც ამ პრობლემის გადაწყვეტის შესაძლებლობას კანონის მიღების დონეზე შექმნიდა.

საკონსტიტუციო სასამართლო ერთხმაში უნდა საუბრობდეს. როდესაც გადაწყვეტილების მიღება მინიმალური უმრავლესობის მიერ ხდება შვიდი ხმით ხუთის წინააღმდეგ, აშკარაა, რომ ამ ან მსგავს შემთხვევებში ირყევა სასამართლოს პრესტიჟი და კლებულობს მის მიერ გამოტანილი დადგენილებების ავტორიტეტი, რაც არასასურველია, ვინაიდან ეს აკნინებს საკონსტიტუციო მართლმსაჯულების მნიშვნელობას და როლს.

გამოყენებული ლიტერატურა

- ბ. ბალამეზოვი – Конституционен Съд СОФИ-Р, სოფია, 1999წ., გვ. 81-82;
- ჟ. სტალევი, ნ. ნენოვსკი – Конституционният съд и правното действие на неговите решения, სიბი, 1996 წ., გვ.117-118;
- ჟ. სტალევი – Съшност на Конституционния съд, Юридически свят, 2001 წ., 1, გვ. 11-27.